

Domácí vzdělávání

Lukáš Matěna

MFF UK, Pedagogika II, LS 2013/14

Úvod

Jednou z alternativ povinné školní docházky je domácí vzdělávání. Tento fenomén, historicky pocházející z potřeby rodičů zajistit svým dětem kvalitní vzdělání, je v současné době aktuálním tématem, a to nejen v České republice. Cílem této práce je především podat obecný přehled problematiky domácího vzdělávání, zhodnocení výhod a nevýhod této formy výuky, a její porovnání s tradičními formami. Práce bude doplněna stručným historickým přehledem a výsledky této metody v jiných zemích. Téma jsem zvolil především proto, že jde o skutečně aktuální problém (zejména v České republice), a protože v současné době úroveň výsledků českého vzdělávacího systému klesá, chtěl jsem zjistit více o této alternativní formě, která by při vhodném přístupu mohla alespoň částečně přispět ke zvrácení tohoto trendu.

Historie

Prapůvodní kolébkou domácího vzdělávání (v tom smyslu, v jakém se tento výraz používá dnes) jsou Spojené státy americké, konkrétně šlo především o iniciativu Moora o Holta v 60. letech 20. století. Metoda byla navržena jako alternativní způsob vzdělávání, impulsem byla mimo jiné nespokojenost s výsledky tehdejšího veřejného školství a obava z možných sociálně-patologických vlivů, které mohou na žáky při tradičním vzdělávání negativně působit. V průběhu dalších desetiletí byla tato metoda přijata i v jiných zemích, v poslední době její popularita vzrůstá, a v mnoha státech, včetně České republiky, se rozběhla diskuze o vhodném legislativním zakotvení této alternativy.

Přednosti domácího vzdělávání

Domácí vzdělávání je nahrazení klasické výuky v rámci povinné školní docházky výukou žáků doma, zpravidla rodiči. Pokud se na tuto metodu hlouběji zaměříme, přináší oproti klasické formě výhody i rizika. Mezi hlavními výhodami bývají uváděny především:

- známé prostředí i učitel, odpadá případné dojíždění
- časová flexibilita
- možnost individuálnějšího přístupu
- možnost zapojení alternativních metod výuky
- ochrana před negativními vlivy (stres, šikana, ...)
- nadprůměrné výsledky doma vzdělávaných žáků

Samotný fakt, že domácí vzdělávání podle definice probíhá doma, může mít pro žáky (zejména nižších ročníků) pozitivní vliv, protože nejsou současně se změnou denního režimu vystaveni změně prostředí, což pro citlivější jedince může znamenat nezanedbatelnou psychickou zátěž. Kromě toho autorita rodiče není nahrazena autoritou do té doby neznámého učitele. Protože rodič navíc dítě dobře zná, může výuku přizpůsobit jeho individuálním potřebám a dokáže zpravidla dítě adekvátně motivovat. Žák je většinou vzděláván sám, nebo v malém kolektivu, takže je možné rychlost výuky nastavit tak, aby byl žákův čas efektivně využit, a nebylo nutné na nic a nikoho čekat. V mnohem větším kolektivu ve škole je individuální přístup k žákům výrazně obtížnější. S tím souvisí i lepší možnost zahrnout do výuky alternativní metody, včetně těch, které ve školách prakticky nejdu realizovat (např. rozebírání jízdního kola, výuka v přírodě, apod.)

Ve školním kolektivu dítě může být bez vědomí rodiče i vyučujících vystaveno různým negativním vlivům, jako například šikana nebo nepřijetí ostatními spolužáky, které dítěti mohou školu, a nepřímo i vzdělávací proces, znechutit. Kromě toho se žák ve škole zpravidla díky svým spolužákům setká s jevy jako kouření, konzumace alkoholu, vulgární mluva a zpochybňování autorit, které žák následně může přejmout, aniž by k nim sám o sobě měl sklony.

Pokud jde o zmíněné nadprůměrné výsledky, záleží samozřejmě na konkrétní situaci, samotný fakt, že je dítě vzděláváno doma ještě neznamena, že výsledek bude nutně lepší, než by byl ve škole. Zkušenosti ze zemí, kde se domácí vzdělávání uplatňuje, ovšem ukazují, že statisticky tito žáci skutečně dosahují vyšší úrovně znalostí a schopností. To je pochopitelně důsledkem více faktorů, ale domácí vzdělávání má evidentně v této oblasti potenciál.

Nevýhody domácího vzdělávání

Do výčtu hlavních nevýhod je nutné zařadit především:

- nároky na časové, odborné a finanční možnosti rodičů
- absence „zdravé soutěživosti“ mezi žáky
- větší závislost na rodičích, nedostatečná socializace

Největší problém domácího vzdělávání je velká náročnost na rodiče. Aby byly výsledky dobré, musí rodič prokázat nejen odborné, ale i pedagogické dovednosti, navíc proces zabírá mnoho času, který ne každý má. Zvýšená finanční náročnost této metody je ale v jistém slova smyslu zárukou toho, že bude přednostně volena rodinami se stabilním sociálním, finančním i intelektuálním zázemím, ve kterých je vyšší pravděpodobnost, že rodič svou úlohu zastane zodpovědně.

Je nutné, aby kromě samotné výuky rodič kompenzoval absenci školního kolektivu (např. rozumnou volbou volnočasových aktivit), aby dítě mělo možnost získávat schopnost týmové spolupráce a získávalo zkušenosti se sociálními vazbami mezi jednotlivými členy kolektivu. Tyto schopnosti jsou v pozdějším věku těžko doplnitelné, avšak pro budoucí kariéru a život nezbytně důležité. Obdobný vliv má i schopnost pracovat v lehce konkurenčním prostředí, což představuje silný prvek motivace, který je v podmínkách domácího vzdělávání jen obtížně nahraditelný.

Právní rámec

Legislativa jednotlivých zemí světa se k institutu domácího vzdělávání staví velmi odlišně, obecně se snaží tuto vzdělávací formu více či méně regulovat. V některých zemích světa je domácí vzdělávání povoleno jako alternativa povinné školní docházky, příkladem jsou USA, Austrálie, Kanada a Velká Británie. Jinde je naopak zakázáno bez možnosti výjimek (Německo, Švédsko). Hlavní body v diskuzi o uzákonění domácího vzdělávání je hlavně otázka, za jakých podmínek bude tato metoda možná, jak budou kontrolovány její výsledky a jaká bude náplň výuky.

V České republice je v současné době domácí vzdělávání povoleno od roku 2005 pro žáky na nižším stupni základních škol, tj. ve věku 6-11 let. Přitom by rodič měl mít k volbě této formy výuky pádný důvod a minimálně středoškolské vzdělání s maturitou. Každé pololetí je navíc žák přezkoušen, výuka musí být vedena v souladu s platným RVP. Domácí vzdělávání pro 2. stupeň ZŠ v současné době běží v testovacím režimu, mělo být oficiálně povoleno. Z novely zákona byl ovšem nedávno tento bod nakonec vyškrtnut, navzdory doporučení Národního ústavu pro vzdělávání. Hlavním argumentem odpůrců byl právě

možný nedostatek sociálních vazeb žáků. Diskuze ale pokračuje, Asociace rodičů pro domácí vzdělávání v otevřeném dopisu ministrovi školství vyjádřila svůj nesouhlas s novou podobou zákona, přičemž argumentuje především doporučením odborníků a výbornými výsledky této metody v zahraničí.

Závěr

Z uvedených údajů je zřejmé, že domácí vzdělávání má mnoho výhod a může přispět ke zlepšení výsledků žáků. Asi nejvýraznější úspěch tato metoda slaví ve Spojených státech, kde je tímto způsobem vzděláváno zhruba 1,5 milionu žáků základních škol, přičemž toto číslo v poslední době každý rok výrazně roste. Z provedených výzkumů vyplývá, že žáci vyučovaní doma mají lepší výsledky zhruba o 35 % ve všech předmětech. Pro podmínky České republiky je třeba nalézt vhodnou podobu konceptu domácího vzdělávání, která by zohledňovala specifika naší země, ale dá se předpokládat, že by metoda i u nás byla úspěšná. Dosavadní testovací provoz tento výrok podporuje. Hlavním argumentem odpůrců je nedostatek sociálních vazeb na vrstevníky, což nicméně lze ve většině případů bez větších potíží kompenzovat například umístěním dítěte do jiného kolektivu vrstevníků v rámci volnočasových aktivit. Navíc ne všechny školy nabízejí z hlediska mezilidských vztahů a vazeb to správné prostředí, a pro některé děti pak může být absence školního kolektivu výhodou. Při dostatečné míře kontroly doma vzdělávaných žáků je, podle mého názoru, zbytečné se navrhované změny bát, neboť v případě, že by rodič jako učitel selhal, je možné dítě umístit do klasické školy dříve, než dojde k zásadnímu zpoždění vzdělávacího procesu. Přestože například Německo, jako náš nejbližší soused a ekonomicky výrazná země, domácí vzdělávání nepodporuje, zdá se v tomto případě vhodné, aby se stát protentokrát vzdal svých snah vše omezovat a regulovat, a umožnil rodičům vzdělávat své vlastní děti tak, jak si sami myslí že

je to vhodné. Zkušenosti ze zahraničí jasně ukazují, že takový přístup není dětem v ničem nevýhodou, ba naopak, může přispět k jejich výraznějšímu osobnostnímu růstu.

Prameny

KOLÁŘ, Petr. Systém domácího vzdělávání v USA a ve vybraných zemích Evropy. Informační studie č. 5.155. Parlamentní institut. 2000.

Asociace domácího vzdělávání [online]. [cit. 7.7.2014]. Dostupné z:
http://www.domaciskola.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=71&Itemid=487

LYNNAN, Isabel. *Homeschooling: Back to the Future?* [online]. Cato Policy Analysis No. 294, 1998 [cit. 7.7.2014]. Dostupné z:
<http://www.cato.org/pubs/pas/pa-294.html>.

Povolte domácí výuku i žákům druhého stupně, žádají ministerstvo rodiče [online]. Idnes.cz [cit. 7.7.2014]. Dostupné z http://zpravy.idnes.cz/spory-o-domacim-vzdelavani-na-2-stupni-d8s-/domaci.aspx?c=A140512_130321_domaci_jj#utm_source=sph.idnes&utm_medium=richtext&utm_content=clanek-box

BAKONČÍK, J. *Zkušenosti z domácího vzdělávání*. Učitelství č. 5. 2000/2001, str. 8-10.